

Motion till riksdagen 2008/09:U332

av Hans Linde m.fl. (v, mp, kd, s, fp)

Folkmordet 1915 på armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska erkänna folkmordet 1915 på armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör verka inom EU och FN för ett internationellt erkännande av folkmordet 1915 på armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige bör verka för att Turkiet erkänner folkmordet 1915 på armenier, assyrier/syrianer/ kaldéer och pontiska greker.

2 Bakgrund

Forum för levande historia är en myndighet som har uppdraget att – med utgångspunkt i Förintelsen – arbeta med frågor som rör tolerans, demokrati och mänskliga rättigheter. Genom att belysa de mörkaste delarna av mänsklighetens historia vill vi påverka framtiden.

Så lyder beskrivningen av en myndighet som arbetar på svenska regeringens uppdrag och utbildar om bl.a. folkmordet 1915. Historiens läxa är en av hörnstenarna i dagens demokratier där man har lärt sig av sina misstag, och genom förebyggande av upprepningar av tidigare fel strävar man mot en bättre framtid. Men ett förebyggande av framtida felsteg, i synnerhet om dessa är kända från historien, kan inte tillämpas om man inte öppet erkänner begångna felsteg. Historierevisionism är därför ett farligt verktyg för underlättandet av upprepning av historiens mörka sidor.

Fel! Okänt namn på

Folkmordet 1915 drabbade främst armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker men kom senare även att drabba andra minoriteter. Det var drömmen om ett stort turkiskt rike, Storturan, som föranledde de turkiska ledarna att vilja etniskt homogenisera spillrorna efter osmanska rikets sönderfall vid 1800-talets sekelskifte. Detta åstadkoms i skydd av det pågående världskriget då imperiets armeniska, assyrisk/syrianska/kaldéiska och pontisk-grekiska befolkning så gott som förintades helt. Forskarna uppskattar att ca 1 500 000 armenier, 250 000–500 000 assyrier/syrianer/kaldéer och ca 350 000 pontiska greker dödades eller försvann.

Under den korta tid som efterföljde Turkiets nederlag år 1918 fram till den turkiska nationalistiska rörelsen, ledd av Mustafa Kemal, diskuterades folkmordet öppet. Politiska och militära ledare ställdes inför rätta, anklagade för "krigsbrott" och "begångna brott mot mänskligheten". Flera befanns skyldiga och dömdes till döden eller fängelse. Under dessa rättegångar uppdagades horribla detaljer om förföljelserna av minoriteterna i det osmanska imperiet. Turkiet gick således igenom en fas lik den som Tyskland upplevde efter andra världskriget. Processen varade dock inte länge. Uppkomsten av den turkiska nationella rörelsen och upplösningen av sultanatet ledde till att rättegångarna avbröts och att de flesta av de anklagade frigavs. Så gott som hela den återstående kristna befolkningen – armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker – fördrevs från områden de bebott i tusentals år.

3 FN:s folkmordskonvention 1948, Europaparlamentet och officiella erkännanden

Raphael Lemkin, den polsk-judiske advokaten som myntade begreppet "genocide" (folkmord) under 1940-talet och var upphovsman till FN-konventionen om förebyggande och bestraffning av folkmordsbrott, var väl medveten om folkmordet 1915 och den internationella gemenskapens misslyckande att ingripa. Hans bearbetning av definitionen fastställdes i FN:s konvention som lyder enligt följande:

Artikel 2) I denna konvention innebär folkmord någon av följande handlingar med avsikt att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk, ras eller religiös grupp genom att

- ? döda medlemmar ur gruppen;
- ? orsaka allvarlig kroppslig eller mental skada hos gruppens medlemmar;
- ? avsiktligt påverka gruppens levnadsförhållanden för att, helt eller delvis, orsaka dess fysiska förintande;
- ? påtvinga åtgärder avseende förhindrandet av födselar inom gruppen;
- ? tvångsförflytta gruppens barn till en annan grupp.

Vidare gäller att dagens FN-konvention från 1948 inte är någon ny lagstiftning utan endast ett fastställande av existerande internationella lagar om "brott mot mänskligheten" som angavs i Sèvresavtalets artikel 230 (1920). Än

viktigare är FN:s konvention om icke-tillämpbarheten av lagstadgade begränsningar för krigsbrott och brott mot mänskligheten (Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity), antagen den 26 november 1968, i kraft sedan den 11 november 1970, vilket fastställer dess retroaktiva och icke-preskriberbara natur. Av detta skäl betecknas både massakrerna i osmanska riket och Förintelsen som fall av folkmord enligt FN-konventionen trots att båda ägde rum innan konventionens tillkomst.

Under FN:s historia har två stora studier/rapporter förrättats om brottet folkmord. Den första är den s.k. Ruhashyankikorapporten från 1978 och den andra är Whitaker-rapporten, sammanställd av Benjamin Whitaker från år 1985 (Economic and Social Council Commission on Human Rights, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Thirty-eighth session, Item 4 of the provisional agenda, E/CN.4/Sub.2/1985/6).

Folkmordet 1915 nämns på flera platser som exempel på begångna folkmord under 1900-talet. Rapporten klubbades igenom i en underkommitté till FN:s kommitté för mänskliga rättigheter med rösterna 14 mot 1 (fyra nedlagda röster) i augusti 1985. Den 18 juni 1987 erkände Europaparlamentet officiellt folkmordet på armenierna. Sedan 1965, dvs. folkmordets 50-årsdag, har flera länder och organisationer officiellt erkänt folkmordet 1915, bl.a. Uruguay (1965), Cypern (1982), Ryssland (1995), Grekland (1996), Libanon (1997), Belgien (1998), Frankrike (1998), Italien (2000), Vatikanstaten (2000), Schweiz (2003), Argentina (2003), Kanada (2004), Slovakien (2004), Nederländerna (2004), Polen (2005), Venezuela (2005), Tyskland (2005), Litauen (2005) och Chile (2007).

4 Forskningen om folkmordet 1915 och svensk vetenskap

Efter Förintelsen betraktas folkmordet 1915 som det näst mest studerade fallet i modern tid. I dag existerar en bred och tvärvetenskaplig konsensus hos en överväldigande majoritet av folkmordsforskarna att massakrerna i det osmanska riket, under första världskriget, utgjorde ett folkmord som av forskarna kallas för "folkmordsprototypen" (medan Förintelsen kallas för "folkmordsparadigmet"). Internationella Föreningen för Folkmordsforskare (International Association of Genocide Scholars, IAGS), en oberoende världsledande och tvärvetenskaplig auktoritet inom området, har vid flera tillfällen fastslagit en konsensus i denna fråga, nämligen: 13 juni 1997, 13 juni 2005, 5 oktober 2007 och 23 april 2008. Resolutionstexten från den 13 juli 2007 lyder enligt följande:

Medan förnekandet av folkmord anses allmänt som sista steget i folkmord och skrinlägger bestraffningen av folkmordets förövare och bevisligen breder vägen för framtida folkmord;

Fel! Okänt namn på

Medan det osmanska folk mordet mot minoritetsbefolkningen under och efter första världskriget anges allmänt som ett folk mord endast mot armenierna, med litet erkännande av de kvalitativt likvärdiga folk morderna mot andra kristna minoriteter i det osmanska imperiet;

Låt det klargöras att det är övertygelsen hos den Internationella Föreningen för Folk mordsforskare att den osmanska kampanjen mot kristna minoriteter i imperiet mellan 1914 och 1923 utgjorde ett folk mord mot armenier, assyrier och pontiska och anatoliska greker.

Låt det klargöras vidare att Föreningen kallar på Turkiets regering att erkänna folk mordet mot dessa grupper, att utfärda en officiell ursäkt och åtaga snara och meningsfulla steg mot upprättelse.

Den 8 juni undertecknade ett sextiotal världsledande folk mordsexperter en appell riktad mot riksdagens ledamöter där man avfärdade påståenden om oenighet bland forskare beträffande folk mordet 1915. Forskningen måste fortsätta och både Turkiet och omvärlden måste säkra möjligheten till en öppen, oberoende och ostörd atmosfär, bl.a. genom att Turkiet måste ge full tillgång till sina arkiv såväl som att tillåta liknande diskussioner utan att forskare, författare, journalister och publicister riskerar åtal för att påtala folk mordets verklighet.

Ny forskning vid Uppsala universitet vittnar även om en gedigen svensk kunskap om folk mordet 1915. Svenska UD och generalstaben var väl under rättade om den pågående utrotningen via rapporter som Sveriges ambassadör Per Gustaf August Cosswa Anckarsvärd och den svenska militärattachén Einar af Wirsén (båda stationerade i Konstantinopel) skickade till Stockholm. Bland annat kan man läsa följande:

- ? Anckarsvärd, 6 juli 1915: "Herr Minister, Förföljelserna mot armenierna hafva antagit härresande proportioner och allt tyder på att ungturkarna vilja begagna tillfället, då af olika skäl ingen effektiv påtryckning utifrån behöfver befaras, för att en gång för alla göra slut på den armeniska frågan. Sättet härför är enkelt nog och består i den armeniska nationens utrotande."
- ? Anckarsvärd, 22 juli 1915: "Det är icke blott armenierna utan äfven Turkiets undersåtar af grekisk nationalitet som f.n. äro utsatta för svåra förföljelser... Det kunde enligt hr. Tsamados [grekisk chargé d'affaires] icke vara fråga om annat än ett utrotningskrig mot den grekiska nationen i Turkiet..."
- ? Anckarsvärd, 2 september 1915: "De sex s.k. armeniska vilayeten lära vara totalt rensade från åtminstone armenisk-katolska armenier... Det är uppenbart att turkarna söka begagna tillfället nu under kriget för att utplåna den armeniska nationen, så att när freden kommer ingen armenisk fråga längre existerar."
- ? Wirsén, 13 maj 1916: "Hälsotillståndet i Irak är förfärande. Fläcktyfusen kräfver talrika offer. Armenierförföljelserna hafva i hög grad bidragit till sjukdomens spridande, emedan de utdrifna i hundratusental dött af hunger och umbäranden längs vägarna."
- ? Anckarsvärd, 5 januari 1917: "Tillståndet kunde dock varit ett helt annat, om nämligen Turkiet följt centralmakternas råd att till dem överlåta äfven den inre organisationen af provianterings- o. d. frågor... Värre än detta är

Fel! Okänt namn på

emellertid utrotandet af armenierna, som kanske kunnat förhindras, om tyska rådgifvare i tid fått samma makt öfver den civila förvaltningen som de tyska officerarne faktiskt utöfva öfver här och flotta.”

- ? Envoyé Ahlgren, 20 augusti 1917: ”Dyrtiden stegras alltjämnt... Den har flera orsaker:... och slutligen produktionens starka aftagande på grund af minskad arbetskraft, orsakad dels genom mobiliseringen dels ock genom utrotandet af den armeniska rasen”.

I sina memoarer ”Minnen från Fred och Krig” (1942), tillägnade Wirsén ett helt kapitel åt folkmordet. I ”Mordet på en nation” skriver Wirsén att

[deportationerna] hade officiellt till mål att flytta hela den armeniska befolkningen till steppområden i norra Mesopotamien och i Syrien, men i verkligheten avsågo de att utrota armenierna... Förintandet av den armeniska nationen i Mindre Asien måste uppröra alla mänskliga känslor. Det hör utan tvivel till de största brott som under senare århundraden begåtts. Det sätt på vilket det armeniska problemet löstes var härresande.

Utöver dessa finns det flertalet ögonvittnesberättelser som missionärer och fältarbetare såsom Alma Johansson, Maria Anholm, Lars Erik Högberg, E. John Larson, Olga Moberg, Per Pehrsson m.fl. publicerade. Hjalmar Branting var den allra första personen som långt innan Lemkin använde begreppet folkmord när han den 26 mars 1917 kallade förföljelserna av armenierna för ett ”organiserat och systematiskt folkmord, värre än vad vi någonsin sett maken till i Europa”.

Ett erkännande av folkmordet 1915 är inte endast viktigt för att få upprättelse för de drabbade folkgrupperna och de minoriteter som finns kvar i Turkiet utan även för främjandet av Turkiets utveckling. Turkiet kan inte bli en bättre demokrati om sanningen om dess förgångna förnekas. Den armeniske journalisten Hrant Dink mördades för att ha uttalat sig öppet om folkmordet och flera andra har åtalats för samma sak enligt den ökända paragraf 301.

Turkiska regeringens senaste ändring av lagen är rent kosmetiska och innebär inte några som helst förändringar. Det sägs ibland att historien ska skrivas av historiker, och det ställer vi oss fullständigt bakom. Men det är politikerns ansvar att förhålla sig till historiska faktum och historikernas forskning. Vidare bör ett svenskt erkännande av sanning och historiska faktum inte innebära något hinder för vare sig reformarbetet i Turkiet eller Turkiets EU-förhandlingar. Utifrån vad vi ovan anförut anser vi att Sverige bör erkänna folkmordet 1915 på armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser vidare att Sverige bör verka internationellt inom ramen för EU och FN för ett internationellt erkännande av folkmordet 1915 på armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Så länge länder som Sverige inte konfronterar Turkiet med sanningen och det faktaunderlag som finns till hands kan Turkiet inte komma vidare på sin väg mot ett öppnare samhälle, en bättre demokrati och fullt ut öppna möjligheterna för ett medlemskap i EU. Sverige bör därför verka för att Turkiet

Fel! Okänt namn på

erkänner folkmordet 1915 på armenier, assyrier/syrianer/kaldéer och pontiska greker. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 2 oktober 2008

Hans Linde (v)

Max Andersson (mp)

Esabelle Dingizian (mp)

Yilmaz Kerimo (s)

Helena Leander (mp)

Lars Ohly (v)

Mats Pertoft (mp)

Alice Åström (v)

Bodil Ceballos (mp)

Annelie Enochson (kd)

Kalle Larsson (v)

Fredrik Malm (fp)

Nikos Papadopoulos (s)

Lennart Sacrédeus (kd)

Christopher Ödmann (mp)